

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dobré mravy jako krajní korektiv soudního rozhodování: vývoj judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu

Institut dobrých mravů představuje tradiční korektiv soukromého práva, jehož obsah i způsob aplikace jsou dlouhodobě utvářeny judikaturou. V posledních letech se však pozornost soudů nesoustředí pouze na otázku, kdy lze dobré mravy uplatnit, ale stále více také na to, jakým způsobem mají být při rozhodování používány. Článek se zaměřuje na vývoj rozhodovací praxe Nejvyššího a Ústavního soudu a zkoumá, zda se dobré mravy skutečně stávají až krajním prostředkem soudního rozhodování a jaké praktické dopady tento přístup přináší.

Přestože pojem dobrých mravů občanský zákoník na několika místech používá^[1], jeho obsah nedefinuje. Nejvyšší soud dlouhodobě vychází z pojetí dobrých mravů jako souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, které v historickém vývoji osvědčují určitou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.

Neurčitost této generální klauzule není nedostatkem právní úpravy, ale jejím záměrem. Zákonodárce tím ponechává soudům prostor reagovat na mimořádné situace, které nelze předem vyčerpávajícím způsobem normativně upravit. Současně však právě otevřenost tohoto pojmu vyžaduje zdrženlivost, neboť příliš extenzivní používání dobrých mravů by mohlo vést k oslabení právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování.

Právě otevřenost této generální klauzule proto vyvolává otázku, kde se nachází hranice mezi legitimní korekcí nepřijatelného výkonu práva a nepřípustným nahrazováním zákonné úpravy hodnotovým úsudkem soudu.

Judikatura Nejvyššího soudu i Ústavního soudu proto dlouhodobě zdůrazňuje, že dobré mravy nepředstavují obecné oprávnění soudu rozhodovat podle vlastního pojetí spravedlnosti. Jejich použití přichází v úvahu pouze ve výjimečných případech, kdy by přiznání právní ochrany vedlo k výsledku, který je z pohledu hodnot chráněných právním řádem nepřijatelný. V rozhodovací praxi je přitom patrný posun od vymezování samotného obsahu dobrých mravů k důrazu na metodologii jejich aplikace. Rozhodující již není jen otázka, co dobré mravy jsou, ale především kdy a jak mohou být použity.

Tento trend výrazně akcentuje nálezkou Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 98/26 ze dne 15. dubna 2026. Jeho význam nespočívá v nové definici dobrých mravů, ale především v důrazu na to, že obecné hodnotové klauzule nemohou nahrazovat výklad konkrétních ustanovení občanského zákoníku. Dobré mravy představují krajní korektiv ochrany subjektivních práv, který zpravidla nastupuje až tehdy, neposkytuje-li konkrétní právní úprava nebo její účelový výklad dostatečný prostředek k zabránění zjevně excesivnímu výkonu práva.

Vývoj judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu ukazuje postupný posun od vymezování samotného obsahu dobrých mravů k důrazu na pravidla jejich správné aplikace. Již v rozsudku sp. zn. 2 Cdon

473/96 (R 16/1998) Nejvyšší soud zdůraznil, že dobré mravy představují pouze výjimečný korektiv výkonu subjektivních práv a nemohou sloužit jako prostředek k libovolné korekci zákonných následků. Následně v judikatuře k námitce promlčení, zejména v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1839/2000 (R 59/2004), Nejvyšší soud akcentoval význam právní jistoty a dovodil, že samotné uplatnění námitky promlčení zásadně nepředstavuje jednání odporující dobrým mravům, přičemž jejich použití přichází v úvahu pouze za mimořádných okolností.

Významný mezník představuje rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3931/2013 (R 15/2015), v němž soud připustil možnost odepřít ochranu i formálně existujícímu právu, pokud by jeho výkon v konkrétních okolnostech představoval nepřijatelný zásah do základních hodnot soukromého práva. Současně však zdůraznil nutnost individuálního posouzení všech relevantních okolností případu. Zdrženlivost při aplikaci dobrých mravů tedy neznamená jejich praktické vyprázdňování, nýbrž pouze to, že závěr o rozporu s dobrými mravy musí být opřen o konkrétní skutková zjištění a přesvědčivou právní argumentaci.

Na tento požadavek navazuje i rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 27 Cdo 2826/2017 (R 29/2019), podle něhož pouhý obecný odkaz na nespravedlnost či nepoctivost určitého jednání nepostačuje. Má-li být výkon práva odepřen pro rozpor s dobrými mravy, musí být takový úsudek podložen důkladnými skutkovými zjištěními a musí přesvědčivě vysvětlovat, proč právě posuzovaná situace dosahuje intenzity rozporu s dobrými mravy.

Současně se v judikatuře prosazuje požadavek subsidiarity tohoto korektivu. Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 33 Cdo 5377/2017 dovodil, že nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta nezpůsobuje bez dalšího absolutní neplatnost ujednání pro rozpor s dobrými mravy, neboť občanský zákoník poskytuje vlastní zvláštní mechanismus nápravy v podobě moderačního práva soudu podle § 2051. [2] Obdobně Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 2273/2022 zdůraznil, že posouzení nepřiměřenosti smluvní pokuty musí vycházet z konkrétních okolností případu, nikoli pouze z abstraktního hodnocení výše sjednané sankce.

Tento závěr není významný pouze pro oblast smluvní pokuty. Vyjadřuje obecnější princip vztahu mezi generální klauzulí dobrých mravů a zvláštními právními instituty. Tam, kde zákonodárce předvídal určitou typovou situaci a vytvořil pro ni vlastní korekční mechanismus, není zpravidla namístě nahrazovat tento mechanismus obecným hodnotovým posouzením.

Tento vývoj vyústil v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 98/26, v němž Ústavní soud výslovně zdůraznil, že dobré mravy ani zákaz zjevného zneužití práva nesmí sloužit jako „zkratka“ nahrazující skutečné právní posouzení věci. Podstatou pochybení obecných soudů v posuzované věci nebylo samotné použití hodnotového korektivu, ale skutečnost, že jej použily dříve, než vyřešily věc podle příslušné právní úpravy.

Z rozhodovací praxe tak lze dovodit pravidlo, dle kterého má obecný korektiv dobrých mravů ustoupit v případech, kdy právní řád nabízí konkrétnější nástroj posouzení či nápravy. Teprve pokud takový nástroj nepostačuje a ochrana formálně existujícího práva by vedla k výsledku neslučitelnému se základními hodnotami právního řádu, přichází v úvahu možnost odepření ochrany pro rozpor s dobrými mravy.

Nález II. ÚS 98/26 tuto tezi reprezentuje na konkrétním soudním sporu, jehož skutkovým základem byla skutečnost, že pronajímatelé požadovali za jeden měsíc nájemné od dvou nájemců, přičemž první z nájemců považoval smlouvu o nájmu za již ukončenou a předmět nájmu předal již dříve zpět pronajímatelům. Obecné soudy vyšly z toho, že překrývající se nájemní smlouvy nejsou z tohoto důvodu neplatné, avšak požadování nájemného od původního nájemce za dobu, kdy byt užíval jiný nájemce, označily za rozporné s dobrými mravy a zjevně zneužívající práva. Ústavní soud tento

postup neakceptoval proto, že soudy nepřistoupily k úplnému právnímu posouzení věci podle ustanovení občanského zákoníku upravujících nájem. Podstatné bylo zejména to, že § 2208 občanského zákoníku poskytuje pro popsanou situaci zvláštní právní řešení, aniž by bylo třeba užít generální klauzuli.

Z uvedené judikatury nelze dovodit, že by se obsah dobrých mravů zásadně změnil. Změna je patrná spíše ve způsobu jejich používání. Zatímco starší rozhodovací praxe se soustředila především na vymezení hranic mezi přípustným a nepřípustným výkonem práva, novější rozhodnutí kladou důraz na pořadí právního uvažování, subsidiaritu dobrých mravů a požadavek konkrétního odůvodnění.

Z hlediska praktické roviny soudního rozhodování tak z nálezu Ústavního soudu vyplývá několik důsledků. Ten, kdo se dobrých mravů dovolává, by neměl vystačit s obecným tvrzením o nespravedlnosti výsledku. Musí pojmenovat konkrétní okolnosti, které činí výkon práva excesivním, a současně vysvětlit, proč nelze nápravy dosáhnout prostřednictvím běžných právních institutů. Stejný požadavek pak dopadá na soud, který musí při záměru aplikovat institut dobrých mravů ve svém rozhodnutí dostatečně odůvodnit nejen to, jaké okolnosti považuje za rozhodné, ale také proč jim přikládá takovou intenzitu, že odůvodňují odepření právní ochrany.

Lze tedy uzavřít, že současná judikatura nepřináší změnu samotného obsahu dobrých mravů, ale zpřesňuje hranice jejich použití. Dobré mravy zůstávají nezbytným korektivem soukromého práva. Jejich úlohou však není odstranit každý tvrdý či nespravedlivý důsledek aplikace práva, nýbrž zabránit excesům, které právní řád již nemůže akceptovat a které nelze řešit běžnými právními instituty. Nejsou proto nástrojem spravedlnosti namísto zákona, ale pojistkou proti situacím, kdy by samotná aplikace zákona vedla k výsledku, jež právní řád nemá chránit.

Mgr. Michaela Kovářová,
advokátní koncipientka

PADĚRA & PARTNEŘI

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

[PADĚRA & PARTNEŘI s.r.o. advokátní kancelář](#)

Svaté Anežky České 32
530 02 Pardubice

Tel.: + 420 773 240 555

E-mail: info@akprp.cz

[1] Např. v § 2 odst. 3, § 547, § 580 či § 588.

[2] REMEŠ, Jiří. § 2 [Výklad a aplikace právních předpisů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal,

Další články:

- [Zpětné schválení odměny člena statutárního orgánu je přípustné](#)
- [Financování sportovních klubů a veřejná podpora: nová metodika ÚOHS a co z ní plyne pro praxi](#)
- [Jednotné evropské nebe: změna zákona o civilním letectví na obzoru. Od evropského rámce k vnitrostátnímu provedení](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 42: \(Ne\)funkčnost automatického průpisu do ESM](#)
- [K volbě školského zařízení nezletilému prozatímním rozhodnutím](#)
- [Co všechno je možné zařadit do bodu pořadu jednání valné hromady s.r.o.](#)
- [Výklad některých otázek týkajících se valných hromad obchodních korporací ve světle aktuální judikatury](#)
- [Ban, omezení zpeněžení či zablokování účtu? Jaká máte práva vůči platformě? Ochrana streamerů a dalších tvůrců ve světle DSA](#)
- [Povaha sjezdů](#)
- [Zaplatit za logo nestačí. Jaká práva skutečně získáváte?](#)
- [Výslech advokáta účastníka řízení coby důkazní prostředek](#)